

Tartalom

KÖZÖS DOLGAINK

- **Glatz Ferenc:** Történelmi megbékélés a Kárpát-medencében 2
- **Forró Lajos:** „Jelöletlen tömegsírok” 4
- **Sokcsevits Dénes:** Bleiburg, a horvát Katiny 7

DISPUTA

- **Deák István:** Tisztesség és becsület a II. világháborúban 12
- **Ormos Mária:** A II. világháború és a magyar politikai elit 19
- **Ritter László:** Az első amerikai hadifogoly Magyarországon 22

MŰHELY

- **Glatz Ferenc:** Digitális történelmi kronológia 24

VELÜNK ÉLŐ MŰLT

- **Glatz Ferenc:** Ránki György 80. születésnapjára 31
- **Ránki György:** Állam és társadalom, 1918–1939 31

HÍREK

- Múmia-világkiállítás • Arthur király kerek asztala • „A felemelő század” • Fortepan – magyar online magánfotó-gyűjtemény a 20. századról (Farkas Ildikó) 42

Melléklet

- **Pálffy Géza:** A Magyar Korona országainak koronázási zászlói
- A magyarok őstörténelme a kezdetektől 836-ig (Kronológia)

Címlapon: Montázs a Hadifoglyok ideiglenes gyűjtőhelye a keleti fronton, 1942 (jd. Konok Tamás felvétele) és Legénységi vagon indulása, 1942 (dr. Demeter Lénárd felvétele, HTM) c. fotók felhasználásával.

Támogatóink:

MTA Társadalomkutató Központ

História

Szerkesztő: Glatz Ferenc

A szerkesztőbizottság tagjai: Burucs Kornélia, Demeter Zsuzsanna, Fodor Pál, Kertész István, Sipos Péter, Szász Zoltán, Zsoldos Attila

Olvasószerkesztő: Kovács Éva

Munkatársak: Farkas Ildikó, Kocsis Gabriella, Bognár Katalin, Horváth Imre (számítógépes tördelés), Nagy Béla (térkép)

Szerkesztőségi titkár: Oprán Emese

Megjelenik évente tízszer.

Előfizetési díj 2010-re: 3200 Ft.

Felelős kiadó: História Alapítvány.

Szerkesztőség: 1014 Bp., Üri u. 53.

Tel.: 224-6700/615, 623, 625; tel./fax: 356-0457.

Levélcím: Pf. 9. Bp., 1250. www.historia.hu

Bankszámlaszáma 11701004-20125394 OTP

Devizaszámlaszámok: Budapest Bank Rt.

1051 Bp., Hercegprímás u. 5.

USD HU47-10103104-82876600-00000997; Euró

HU46-10103104-82876600-01000309

Adószám: 19654243-2-41

Szedés, tördelés: MTA TTI Kiadványcsoport.

Nyomdagrafikai előkészítés: Krónikás Bt., Biatorbágy

Nyomtatás és kötészet: MESTERPRINT Kft., Budapest, Vak Bottyán u. 30-32/B.

Felelős vezető: Szita Lajos ügyvezető igazgató.

Terjeszti: LAPKER Rt. és alternatív terjesztők.

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap

Üzletág. Előfizethető közvetlen a postai kézbesítőknél,

az ország bármely postáján, Budapesten a Hírlap

Ügyfélszolgálati Irodákban

és a Központi Hírlap Centrumnál

(Bp. VIII. ker., Orczy tér 1. Tel.: 06-1-303-3447; posta-

cím: Bp., 1932). További információ: 06-80-444 444

hirlapelofizetes@post.hu

HU ISSN 01392409. Index: 25384

KÖZÖS DOLGAINK

Történelmi megbékélés a Kárpát-medencében

Szerbegről, magyarokról

Közös érdekek

„Tudomásul kell venni: 2004–2007 között a térség államai és lakói az Európai Unió polgárai, honfitársak lettek. Szlovákok, románok, szlovének, magyarok, osztrákok és reméljük, hamarosan a szerbek és a horvátok... Magyaroknak, nem magyaroknak tudomásul kell venni, hogy újkori történelmünk során először több a közös érdekük, mint az érdekellentétük – mondjuk, ismételjük.” „Először történelmünk során közösen kell(ene) törni a fejünket azon a lehetőségen, amelyet az új haza, az Európai Unió kínál. Okosan használni a közösen lakott Kárpát-medence természeti adottságait, új táj- és vízgazdálkodási, területfejlesztési, közlekedési, befektetésösztönző stratégiákat kialakítani. (Közös Duna-terv, közös regionális autóutak, turizmus, nem szólva a térséget sújtó árvizekről, a határokon átnyúló természeti-környezeti betegségekről stb.) Keresni kell(ene) a Kárpát-medencei kisállamok közös érdekérvényesítési lehetőségeit – akár az unió fórumain is. (Ahogy teszik ezt az unióban a tengerparti vagy a hegyvidéki térségek államai, új támogatási előnyöket harcolva ki az unión belül maguknak.)” (2007) És folytattuk az érvelést: az új világgazdasági stratégiai célok követéséből – a Fekete-tenger-stratégiából, a közel-keleti energiaforrásokhoz való hozzáférhetésből stb. – származható közös előnyökről, amennyiben közösen tudunk tervezni, építeni. Mi az akadálya, hogy ezen közös érdekeket felismerjük és azokat állami politikáink kereteinek fogadjuk el? Két akadályt nevezünk meg: a térség nemzeteinek gondolkodásában mélyre ivódott történelmi feszültségek, ellenségeskedések továbbélése, illetve a térség államaiban a nemzeti kisebbségi konfliktusok állandósulása. Ezen akadályok elhárításában nemcsak a poli-

tikacsinálóknak van feladatuk, hanem az értelmiségnek is.

Történelmi megbékélést!

Történelmi megbékélést a Kárpát-medencében! – ezzel a felszólító mondattal indítottunk programot 2007-ben: a História, az MTA Történettudományi Intézet és a Budapesti Európa Intézet.

A kisebbségpolitika újragondolását 2008–2009-ben a határokon túli magyar politikai pártok és hazai kutatók és az unió magyar politikusai részvételével kezdtük meg. Csáky Pál, Markó Béla, Pásztor István, Tabajdi Csaba, Gál Kinga, valamint az Akadémia kisebbségpolitikai szakértőinek részvételével. Téziseinket közzétettük több tízezer példányszámban az Akadémiai Stratégiai Tanulmányok folyóiratában, az Ezredfordulóban. És hírt adtunk erről napisajtóban, rádióban, televízióban. Kölcsönösen igazodni a térség államaiban az Európai Unió normáihoz, és ugyanakkor új Kárpát-medencei magyarságpolitikát kezdeményezni: a hagyományos kisebbségvédelmi célok mellett Kárpát-medencei szintű szakpolitikákat kialakítani. (Oktatás-, tudomány-, vidékpolitika, területfejlesztés-, vízgazdálkodás-, kereskedelem- és közlekedéspolitikák stb.)

Történelmeink vitás kérdéseit 2007-ben kezdtük tárgyalni. Kezdtük a szlovákiai kitelepítésekkel (2007), folytattuk a Felvidék, illetve Erdély elcsatolását kimondó turóc-szentmártoni és gyulafehérvári nyilatkozatok újraértékelésével (2008), valamint Románia és Magyarország II. világháborús politikájának összehasonlításával. (Középpontban természetesen Erdély sorsával.) (2008) Minden alkalommal szlovák, román, osztrák, magyar történészek közreműködésével: szlovák történész beszélt a magyarok kitelepítéséről,

román történész beszélt a II. világháborúról és Erdélyről, magyar történész a történelmi Magyarország felbontásáról. És mindezt a 17 ezer példányos *Históriában*, napilapokban, rádióban, televízióban firtatva. Azután javasoltuk szerb–magyar történelmi párbeszéd indítását (2009. november 30.) Szabadkán, központba állítva természetesen a II. világháború alatti kölcsönös kegyetlenkedéseket, mondván: a magyarok 1942. évi délvidéki vérengzését a magyar állam már a világháború alatt korrekten kitérítette, nyilvánosságra hozta, és a magyar értelmiség a II. világháború után önmagában feldolgozta nemzeti történelmünk sötét lapjait, nem is keveset írt erről. De máig hiányzik azoknak a magyarellenes szerb népi társadalmi feloldozása, amelyeket nemzeti történelmünk sorstragédiái között emlegetünk. És miután Szerbiában 2009-ben felgyorsult a politikai demokratizálódás, ennek részeként a magyar nemzeti kisebbség a Vajdaságban Európában is különlegesnek számító önkormányzatot kapott, javasoltuk a 2007-ben kezdett, akadémiák közötti Történelmi Megbékélés Programot szerb–magyar párbeszédrel is kiegészíteni.

Így született meg 2010 februárjában az MTA elnökének felkérésére az alábbi javaslat a szerb–magyar történelmi bizottság magyar tagozatának felállításáról. A két államelnök tavaszi találkozása, nyáron pedig az új külügyminiszter délvidéki útja eredményeként a napokban megalakult a szerb–magyar történész bizottság szerb tagozata is. Az alábbiakban közöljük a magyar bizottság programjavaslatát, valamint tagjainak listáját.

Trianon revíziója?

A Történelmi Megbékélés Programja nem térhetett ki a magyar állam felbontása, a trianoni, majd a II. világháborút lezáró párizsi békeszerződések döntésének értékelése elől sem. „Trianon revíziója végbemegy! Így! Nem a magyar nyelvű területigazgatási rendszer visszaállításával az 1918 előtti államterületen, ahogy a magyar területrevíziós elképzelések sok évtizedig gondolták. És nem úgy, ahogy a szomszédos nemzetállamok sokáig gondolták: a térség magyarságának asszimilálásával.” „Itt az ideje: kialakítsunk a térségben egy új állami kisebbségpolitikai normatívát, amelynek eleget tesz minden állam – így a magyar is – a területén élő nemzeti kisebbségekkel szemben.” (2008) Itt tartunk.

GLATZ FERENC

Programjavaslat és a bizottság tagjai

A szerb és a magyar államfő történészbizottságot hoz létre. A bizottság célja: segíteni a szerb és magyar érintkezések történelmének feltárását, a kutatási feltételek könnyítését, és különösen a II. világháború szerb–magyar konfliktusainak feltárását. A bizottság feladatait a következőkben javaslom körvonalazni.

A bizottság szem előtt tartja: a közös történelem feltárása, az egymáson ejtett sértések nyílt bevallása és a közös kultúrtejesítmények számbavétele a feltétele annak, hogy jelen érdekeinket felismerjük, és annak érdekében cselekedjünk. Ehhez járulhat hozzá a szerb–magyar kapcsolatok történelmének tanulmányozása, különösen a II. világháború máig feltáratlan kölcsönös bántalmazásainak feltárása, általában a kutatások intézményes könnyítése, segítése. Mind a levéltári források, mind a visszaemlékezések sajtó alá rendezése, nyilvánosságra hozása.

A bizottság ezért két albizottságot küld ki. Az egyik feladata „A II. világháború eseményei a Vajdaságban” című forrásgyűjtemény elkészítése, a másik feladata a „szerb–magyar levéltári kutatások (központi forrásörző helyek, helyi anyakönyvek stb.)”, visszaemlékezés-gyűjtés feltételeinek biztosítása.

A bizottság szem előtt tartja: a szerb–magyar kapcsolatok mind történelmileg, mind politikailag csakis a Vajdaság multikulturális környezetében értelmezhetőek. Ezért is feladatának tartja a térségben egykor és ma szerepet játszott népcsoportok történelmi környezetének számbavételét. Kitekint tehát a szerbek, magyarok mellett a németek, horvátok, zsidók, románok, szlovákok 20. századi történelmére is. (Annál is inkább, mert a horvát–szerb, német–szerb párhuzamos történelmi kapcsolatok feltárásában az utóbbi esztendőkből jelentős eredmények születtek.)

A bizottság szem előtt tartja: a szerb–magyar történelmi konfliktusok és közös kulturális teljesítmények őszinte számbavétele csak akkor történhet meg, ha a közgondolkodásban megeremtjük a kölcsönös bizalom érzését. Ez az elmúlt 300 évben hiányzott. Ezért is a bizottság különös gondot fordít a bizalomkeltés fórumainak megeremtésére: publikációk, kiállítások, emlékhelyek, megemlékezések szervezésére.

A bizottság összetétele:

Elnök: GLATZ FERENC akadémikus, az MTA Történettudományi Intézete igazgatója.

Tagok: A. SAJTI ENIKŐ, az MTA doktora, a Szegedi Tudományegyetem professzora; BÍRÓ LÁSZLÓ PhD, az MTA Történettudományi Intézet tudományos főmunkatársa, a bizottság magyar tagozatának titkára; FORRÓ LAJOS, a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Karának tanára; GECSÉNYI LAJOS címzetes egyetemi tanár, a Magyar Országos Levéltár nyugalmazott főigazgatója; HARASZTI GYÖRGY, az Országos Rabbiképző Zsidó Egyetem (OR–ZSE) tanszékvezető tanára; HORNYÁK ÁRPÁD a Pécsi Tudományegyetem egyetemi adjunktusa; JUHÁSZ JÓZSEF, az Eötvös Loránd Tudományegyetem habilitált egyetemi docense; KISS GY. CSABA egyetemi tanár, az MTA doktora; ALEXOV LJOBOMÍR, a Szerb Országos Önkormányzat elnöke; MAKK FERENC, az MTA doktora, a Szegedi Tudományegyetem tanszékvezető egyetemi tanára (az MTA Történettudományi Bizottságának elnöke); OROSZ ISTVÁN akadémikus, a Debreceni Tudományegyetem professor emeritusa (a Magyar Történelmi Társulat elnöke); PÓK ATTILA címzetes egyetemi tanár, az MTA Történettudományi Intézete igazgatóhelyettese, az Emlékezet és Szolidaritás Európai Hálózatának magyar kuratóriumi tagja; RESS IMRE PhD, az MTA Történettudományi Intézet tudományos főmunkatársa; SOKCSEVITS DÉNES, a Pécsi Tudományegyetem tanszékvezető egyetemi docense; SZÁSZ ZOLTÁN címzetes egyetemi tanár, az MTA Történettudományi Intézete Tudományos Tanácsának társelnöke; TÓTH ÁGNES PhD, az MTA Etnikai-Nemzeti Kisebbségkutató Intézetének igazgatója; VUKOVICS KOSZTA, a Szerb Egyházművészeti Múzeum és Levéltár igazgatója, Szentendre.

Glatz Ferenc